

De Huismus in Noordwijk-Binnen

Hein Verkade

Enkele jaren geleden vatte de vogelwerkgroep van onze vereniging het plan op om het hele werkgebied weer eens op broedvogels te gaan inventariseren. Dit keer werd besloten de inventarisatie te beperken tot de minder algemene vogelsoorten, alle roofvogels, weidevogels en kolonievogels. Het gehele gebied werd in een dertigtal kavels verdeeld. Hier vielen ook de verschillende woonkernen in. Zo werd in 2004 de woonkern Noordwijk-Binnen aan mij toebedeeld.

Veel van bovengenoemde vogelgroepen ontbreken in het dorp. Alleen de Gierzwaluw is ruim vertegenwoordigd. Juist deze soort is in 2003 reeds volledig geteld. Daar het dorp toch geheel doorkruist moest worden is er een algemene soort, de Huismus, aan de lijst toegevoegd. Van deze soort zijn weinig aantalgegevens voorhanden. Daarentegen zijn de berichten over achteruitgang veelvuldig te horen. Tijd dus voor een gebiedsdekkende telling.

Methode

Besloten werd de Huismus in een relatief korte periode gebiedsdekkend op papier te krijgen. Hiervoor werd gekozen omdat er anders wellicht grote verschillen tussen de diverse wijken optreden in de loop van het telseizoen. Het bleek uiteindelijk 10 ochtenden te kosten om het hele dorp te tellen. De periode die hiervoor nodig was liep van eind maart tot eind april.

Met de fiets als vervoermiddel werd gedurende de ochtend van ca. 8.30 tot 12.00 uur een wijk twee keer doorkruist. Hierbij werden alle tjilpende mannetjes genoteerd op huisadres. Het beeld tijdens de tweede ronde, ca. twee uur later, bleek opmerkelijk gelijk aan de eerste ronde. Wel was het moeilijk om in straten met grote concentraties wijs te worden uit al het getjilp om je heen. Daar kwam nog bij dat je aan de achterzijde van de huizen geen huisnummers kunt zien en er steeds om moest worden gefietst voor het juiste adres. Zo kom je nog eens ergens!

Resultaten

Uit het voorgaande valt op te maken dat de Huismus op sommige plaatsen nog algemeen aanwezig is. Dit beeld wordt nog versterkt door de afwezigheid van de soort in een aantal andere wijken.

Het resultaat van de telling is dan ook verrassend te noemen. Het aantal territoriale mannetjes kwam uiteindelijk op 171. Figuur 2 toont de verspreiding over het dorp.

Een aantal zaken vallen op. In het oude centrum blijken bijna geen Huismussen voor te komen. Slechts aan de randen van het oude dorp (*figuur 1, 1*) zijn nog vestigingen van bescheiden omvang te vinden, zoals in de Douzastraat, Pickéstraat en Molenstraat. Daarnaast blijkt dat de soort geclusterd (kolonies?) in de nieuwere wijken zit. Echter in wijken van gelijke ouderdom blijkt de Huismus in de ene wijk wel en de andere wijk niet voor te komen. Zo kent het Vinkeveld (*figuur 1, 3a*) een bloeiende populatie terwijl in het even oude middengebied Noord (*figuur 1, 3d*) geen Huismus werd gevonden. Ook de wijk Calorama (*figuur 1, 3f*) uit de wederopbouwtijd moet het zonder mussen doen. Het even oude gebied daarnaast rond de Boerenburgerweg (*figuur 1, 3g*) herbergt daarentegen een flinke populatie.

De Gierzwaluw

Net als de Huismus is ook de Gierzwaluw voor zijn broedplaats geheel afhankelijk van menselijke bebouwing. Deze soort werd in 2003 in hetzelfde gebied geïnventariseerd. Het verschil in gedrag van beide soorten noopte tot een geheel andere aanpak. Bij de Gierzwaluw werd het aantal verschillende invliegplaatsen geteld. Vijf verschillende tellers kwamen hierbij tot 172 invliegplaatsen. Hieruit blijkt dat de Huismus en de Gierzwaluw ongeveer even talrijk zijn in de bebouwde kom van Noordwijk-Binnen! Hun verspreiding kent enerzijds overeenkomsten en anderzijds grote verschillen.

Zo komt de Huismus in de twee grootste nieuwbouwwijken Boerenburg (*figuur 1, 3h*) en Vinkeveld (*figuur 1, 3a*) talrijk voor. In deze wijken werden in totaal 83 Huismussen geteld, dit is 48,5% van de totale populatie in Noordwijk-Binnen. Beide wijken telden in het jaar ervoor slechts 3 invliegplaatsen van de Gierzwaluw, ofwel 1,5% van de populatie.

In het oude centrum is de Huismus vrijwel helemaal uitgestorven. Slechts een twintigtal jaar geleden was hij daar nog op veel plaatsen aanwezig getuige de vele verklaringen van bewoners die vaak lang op dezelfde plaats hebben gewoond. Velen missen hun musjes in de tuin, en zien de komst van de Kauwtjes meestal niet als een welkome vervanger. Op een enkele restpopulatie na moet het hele gebied ten oosten van de lijn St.Jeroensweg-Scheveningsestraat-Weteringkade-Lijnbaanweg-Pickéstraat-Douzastraat-Voorstraat het inmiddels zonder mussen doen. In tegenstelling tot de oudere delen van het dorp heeft hij zich in de nieuwbouwwijken gehandhaafd of is daar misschien wel toegenomen. In zoverre lijkt er enige overeenkomst met de Gierzwaluw. Deze populatie heeft zich echter verplaatst van het oude dorp richting oude en nieuwe woonwijken. In dit licht moet ook het verschil in gebruik van de bewoonde omgeving door beide soorten worden betrokken. De Gierzwaluw is alleen wat zijn broedplaats betreft afhankelijk van de menselijke bebouwing. De Huismus gebruikt ook de omgeving voor een groot deel als foerageerplaats.

Favoriete zangposten

De favoriete zangpost van de Huismus in Noordwijk-Binnen is de dakgoot. Op ruime afstand volgt de dichte struik en heg in de tuin. Slechts een enkele vogel kiest voor een zangpost op de nok van het dak of elders. Daar veelvuldig vogels vanuit de dakgoot onder de dakpannen verdwenen ligt deze zangpost vermoedelijk veelal dicht bij het nest. Het ligt voor de hand dat de keuze voor een dichte struik met de bescherming tegen predatoren heeft te maken.

Ideale biotoop

Bovengenoemde opmerking roept de vraag op wat de ideale biotoop voor de Huismus is. Welke veranderingen zijn er vervolgens opgetreden waardoor de Huismus op aan aantal plaatsen is verdwenen. Geschikte broedplaatsen met in de buurt voldoende voedsel zijn de sleutelwoorden. Een broedplaats onder een dakpan op een schuin dak lijkt favoriet. Als kolonievogel vindt de Huismus meerdere mogelijkheden op korte afstand ongetwijfeld aantrekkelijk. In Noordwijk-Binnen zijn er op het oog voldoende geschikte broedplaatsen voorhanden, ook op plaatsen waar de soort niet (meer) voorkomt. Het ligt voor de hand dat daken die gedekt zijn met oude holle pannen favoriet zijn bij Huismussen. De ongelijke vorm zorgt voor veel kieren waardoor zij onder de dakpannen kunnen komen. Merkwaaardig genoeg moet het oude deel van het dorp, waar dit type dakpan nog veel voorkomt, het vrijwel helemaal zonder mussen doen. Zij zitten daarentegen vooral in de nieuwbouwwijken waar meestal alleen de onderste rij dakpannen toegang tot de nestplaats biedt. Op plaatsen waar geprobeerd is deze toegang te versperren blijken soms toch Huismussen voor te komen. Zo zijn in het Beeklaankwartier (o.a. Crocusstraat en Anemoonstraat) de onderste pannen voorzien van een afsluitplaatje. Toch tjilpen hier mussen in de dakgoten en wurmen zich op een aantal plaatsen onder de onderste pannenrij door. In de nieuwste woonwijken zijn veelvuldig sneldekkers als dakbedekking toegepast. Deze platte en goed sluitende dakpan lijkt niet erg geschikt om een nestje onder te bouwen. Toch ook hier mussen, zelfs op plaatsen waar ‘mussenvangers’ zijn toegepast. Dit zijn flexibele rubber strips die ook als een afsluiting van de onderste pannenrij dienen. Helaas is toepassing hiervan meestal niet goed vast te stellen waardoor het effect slecht meetbaar is. In wijken zonder schuine daken met dakpannen komen in Noordwijk-Binnen geen mussen voor.

Nog moeilijker wordt het om de ideale omgeving van de nestplaats te beschrijven. Wijken met (te) veel hoog opgaand groen en struiken worden gemeden. De omgeving van de Voorstraat en de villawijkjes zijn hier voorbeelden van. Aan de andere kant zijn volgebouwde wijken zonder groen evenmin favoriet. De Kerkstraat, Zeestraat en omgeving moeten het zonder groen en mussen doen.

De nieuwbouwwijken beschikken over het algemeen over een gevarieerd aanbod van groen. Enerzijds zijn er de vele verschillende soorten tuintjes, vaak met ligusterhagen als afscheiding. Deze tuinen met een redelijk oppervlak zijn veelsoortig ingericht. Grote bomen zijn er meestal schaars omdat daar weer te weinig ruimte voor is. Deze ongeplande variatie in groen zorgt enerzijds voor een grote variatie aan zaden en insecten en anderzijds voor de noodzakelijke schuilmogelijkheden. Tenslotte is hier ook altijd wel een kaal stukje grond

in tuin of plantsoen te vinden waarin de Huismus een zandbad kan nemen. Hier zijn ook de volièrehouders en duivenmelkers te vinden. Dit levert veelal extra voedselmogelijkheden op.

Vrijwel alle plekken in Noordwijk-Binnen waar nog volop Huismussen voorkomen voldoen aan bovengenoemde voorwaarden.

Opvallend is de vestiging rond een villa in het Everwijnpark (*figuur 2,A*) In de ruime omgeving hiervan komen verder geen mussen voor. Waarom juist hier wél mussen zitten werd duidelijk door navraag bij de bewoners. Zij hebben een kippenren met grove mazen waar de musjes door naar binnen kunnen en een graantje mee kunnen pikken. Dit, in combinatie met een gewoon pannendak, enkele dichte struiken in de tuin en direct ernaast een braakliggend terrein vormen kennelijk een goed huismussenbiotoop.

Dat open grond in de nabijheid waarschijnlijk positief bijdraagt aan de vestiging van musjes komt naar voren op de verspreidingskaart (*figuur 2*) In het zuidelijk deel van het dorp vinden we de hoogste concentraties Huismussen aan de rand van de bebouwing. Juist in dit deel van het dorp grenst de bebouwing direct aan het omliggende bollenland. Er loopt zelfs geen (drukke) verkeersweg langs. Het is zeer wel mogelijk dat de kolonisatie van dit gebied niet vanuit het centrum van het dorp van vanuit het omliggende platteland heeft plaatsgevonden. Veel verspreide gebouwen op het platteland hebben nog Huismussen. Het is niet ondenkbaar dat de omstandigheden hier vaak gunstiger zijn met als gevolg een hogere jongenproductie. Nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

De toekomst

Er wordt de laatste jaren heel wat gesproken en geschreven over de vermeende achteruitgang van de Huismus. Met één telling in een dorp lukt het evenmin hier een pasklaar antwoord op te geven. Toch geeft de verspreiding in Noordwijk-Binnen en de ideale broedbiotoop enig inzicht voor de toekomst. Zoals reeds vermeld is de Huismus uit grote delen van het centrum verdwenen. De grote veranderingen in het dorpslandschap direct rondom de Voorstraat en het Lindenplein zijn hier vermoedelijk debet aan. Slechts enkele tientallen jaren geleden waren er in dit gebied nog volop open plekken (w.o. kleine perceeltjes bollenland), boomgaardjes, rommelhoekjes en kippenrennen te vinden. Bevolkingsdruk en ruimtegebrek hebben ervoor gezorgd dat al deze plekken de laatste jaren volgebouwd zijn. De broedplaatsen zelf zijn vaak nog intact, echter de omgeving is ongeschikt geworden. Illustratief is de situatie rond het laatste open stukje bollenland met boomgaard in het centrum. Dit gebied (*figuur 2,B*) heeft rondom nog een bescheiden mussenpopulatie. Er zijn echter vergevorderde plannen ook dit laatste landje vol te bouwen met huizen. Het lot van de Huismus in het centrum van Noordwijk-Binnen lijkt hiermee definitief bezegeld.

De bouw van nieuwe wijken biedt evenmin soelaas. Zo wordt er in de nieuwe wijk Boeckhorst gebouwd in zeer hoge dichtheden met kleine ‘tuintjes’. Deze kunnen het predikaat tuin nauwelijks dragen want zij zijn onder druk van de huidige mode veelal volgelegd met stenen en afgescheiden door geïmpregneerde schuttingen. In een dergelijke omgeving helpt het veelgeprezen uitschudden van tafelkleedjes echt niet om een bloeiende populatie Huismussen in stand te houden. Ook de huidige architectuur met zijn gladde straatwanden en platte daken is bepaald niet musvriendelijk te noemen. Alleen de wat ruimer opgezette woonwijken uit de jaren zestig tot tachtig bieden voorlopig de beste voorwaarden voor de mussen. Toch verschijnen ook hier steeds meer ‘tuinen’ vol met stenen en hout en weinig groen en open grond. Het ziet er dus somber uit voor de Huismus. Misschien verliest hij in de toekomst wel het predikaat ‘stadsvogel’ en moeten we hem langzamerhand meer tot de plattelandsvogels gaan rekenen, net zoals de Witte Kwikstaart.

Herfstnatuurspel en publiciteit!

Paul Paumen

Hoeveel effect aankondigingen in de Pers kunnen hebben, bleek bij het Herfstnatuurspel van dit jaar. U herinnert zich misschien het grote aantal deelnemers van vorig jaar nog? Door een brede aankondiging in de regionale kranten werd een record gebroken. Het aantal uitgereikte

opdrachtformulieren, die in haast moesten worden bijgedrukt, bedroeg 550. Het aantal kinderen plus bijbehorende ouders of begeleiders werd geraamd op ongeveer 700.

Dat was echt teveel belangstelling voor een speurtocht van een paar uur in het bos (een soort Kalverstraat op bospaden). Bovendien was er wel een grote deelname, maar groepen deelnemers leken